

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 10

Засновано у 2013 році

Рівне – 2018

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 10

Founded in 2013

Rivne – 2018

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 10 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 188 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Лєвовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м Ченстохова (Республіка Польща).

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Немеш Олена Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 4 від 27 квітня 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

УДК 159.9:378.091.2

М. М. ЩЕДРИНА

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТА У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ВУЗІ

Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, інтереси, потреби, творчі здібності, зростає загальний рівень культури.

У статті наведено теоретичний аналіз існуючих у сучасній науці підходів до вивчення проблеми адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах. Розкрито основні проблеми адаптації студентів до навчання у ВНЗ. Представлено результати анкетування студентів-першокурсників та надано рекомендації щодо вдосконалення процесу адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. Запропоновано програму соціально-психологічного супроводу студентів нового набору в адаптаційний період.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний процес, соціалізація., студент-першокурсник, форми адаптації, соціально-психологічний супровід.

Профессиональное развитие личности будущего специалиста начинается в высшем учебном заведении, где формируются его профессионально значимые качества, интересы, потребности, способности, растет общий уровень культуры. В статье приведен теоретический анализ существующих в современной науке подходов к изучению проблемы адаптации студентов к обучению в высших учебных заведениях. Раскрыты основные проблемы адаптации студентов к обучению в вузе. Представлены результаты анкетирования студентов-первокурсников и даны рекомендации по совершенствованию процесса адаптации студентов-первокурсников к обучению в вузе. Предложена программа социально-психологического сопровождения студентов нового набора в адаптационный период.

Ключевые слова: адаптация, адаптационный процесс, социализация, формы адаптации, социально-психологическое сопровождение.

Ми вступаємо в різні періоди нашого життя так, як немовлята, не маючи за плечима ніякого досвіду, хоч би скільки нам було років.

(Ф. Ларошфуко)

Постановка проблеми. Сучасна реформа освіти актуалізує питання підготовки відповідального, ініціативного, вмотивованого, висококваліфікованого фахівця, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного удосконалення.

Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, інтереси, потреби, творчі здібності, зростає загальний рівень культури. Оскільки студент перебуває у складній ситуації знайомства з новими формами діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить власні сподівання з реальністю, формується його ставлення до навчальної діяльності, тому процес адаптації майбутніх фахівців до умов вищого навчального закладу є важливим етапом професійної підготовки.

Формулювання цілей статті. З цією метою були поставлені завдання дослідити основні теоретико-методологічні принципи і підходи до проблеми соціально-психологічної адаптації студентів ВНЗ; вивчити структурні компоненти і функціональні механізми адаптаційного процесу до умов життєдіяльності ВНЗ; розробити рекомендації по створенню програми соціально-психологічного супроводу спрямованої на забезпечення успішної адаптації студентів до навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури вказує на те, що питання адаптації студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі займає одне

з провідних місць у дослідженнях щодо проблем формування особистості майбутнього фахівця. Питанням адаптації присвячені наукові дослідження О. Безпалько, Н. Заверико, Л. Коваль, Г. Лактіонової, А. Мудрик. Труднощі початкового етапу навчання і чинники, що впливають на процес адаптації у своїх наукових працях розкривали О. Прудська, А. Андрєєва, С. Гапонова, Ю. Бохонкова. Проблеми адаптації студентів до навчання в умовах вищого навчального закладу приділяється багато уваги такими науковцями як Т. Алмазова, Ю. Бохонкова, Н. Герасімова, Н. Жигайло, О. Кочерук. Адаптацію як необхідну умову соціалізації людини розглядають М. Лукашевич, А. Мудрик, С. Пальчевський. В. П. Каземіренко та інші науковці розробили програму дослідження соціально-психологічних чинників адаптації молоді до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. Такі вчені, як Л. Красовська, М. Прищак, Л. Гармаш, О. Маріна, О. Стягунова роблять акцент на важливості адаптації першокурсників до навчання, підкреслюючи те, що успішність перебігу процесу адаптації є запорукою сприятливого розвитку у певному соціумі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Великому психологічному словнику під редакцією Б. Р. Мещерякова, В. П. Зінченко вказано, що адаптація (adaptation) (від лат. adaptatio – пристосування) – процес і результат ефективної взаємодії особистості із середовищем, в результаті якого встановлюється відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості і наявним (перспективним) рівнем задоволення даних потреб, що визначає безупинний розвиток особистості [7, с. 16]. Період адаптації першокурсника пов'язаний із руйнуванням раніше сформованих стереотипів, що може породжувати труднощі як у навчанні (порівняно зі школою низька успішність), так і в спілкуванні. Адаптаційний період у різних студентів відбувається по-різному, залежно від їхніх індивідуально-психологічних особливостей, рівня готовності до навчання у вищій школі. Як зазначив А. А. Налчаджян, ліміти його адаптивних можливостей не безмежні. І для того, щоб досягти стану адаптованості, необхідно вибирати певний вид поведінки і певні внутрішні умови (розвиненість адаптивних механізмів, певний загальний рівень психічної зрілості тощо). Адаптованість як результат процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі може досягатися з різною динамікою, мати різний вихідний вид [5, с.28].

Досліджуючи питання адаптації студентів-першокурсників у вищому навчальному закладі можна зазначити, що адаптаційний період, який починається з перших днів навчання є дуже важливим етапом, адже саме в цей час відбувається «активне, творче пристосування студентів нового прийому до умов вищої школи, в процесі якого в студентів формуються оптимальні взаємини, покликання до обраної професії, раціональний колективний режим праці та побуту» [4, с.15]. Усі ці труднощі різні за своїм походженням. Деякі з них є об'єктивно неминучі, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, прогалинами виховання у родині та школі.

Критеріями успішної адаптації студентів до умов вищого навчального закладу (за Е.Ф.Зєсром) є адаптація до навчально-пізнавального середовища, особистісне самовизначення і вироблення нового стилю життєдіяльності. Т. Цепеліна, О. О. Стягунова в свою чергу, виділяють такі критерії успішної адаптації студентів першого курсу до навчання в умовах ВНЗ [2, с. 21]:

- пізнавальний (дидактичний) - відповідність навчальних і професійних інтересів; стійка потреба у знаннях із фахових дисциплін; наявність певних знань із майбутньої професійної діяльності; порівняння попереднього досвіду спілкування з учасниками групи, функціонування у попередньому соціумі із теперішнім, із наявною системою ціннісних орієнтацій і установок;

- емоційний - стійке позитивне та зацікавлене ставлення до обраного фаху; позитивна оцінка нової групи, прийняття групових норм, в результаті чого відбувається поступова ідентифікація індивіда з цією групою;

- діяльнісний (чи практичний) - стійка потреба в діяльності, максимально наближеної до майбутньої професії; активна позиція при опануванні професійно значущих дисциплін; прийняття активної участі в житті студентського колективу;

– вольовий - упевненість як у подоланні труднощів, пов'язаних з оволодінням професійною діяльністю, так і у вирішенні проблемних ситуацій на соціальному і побутовому рівнях.

Науковці виділяють 3 сфери адаптації студентів: навчальний процес і навчальне навантаження; новий колектив (як студентський, так і педагогічний); інші умови життя (самостійна організація навчальної діяльності, побуту та вільного часу) [7-с.26].

Тому, процес адаптації студентів у вищому навчальному закладі можна розглядати як комплексну проблему, адже їм доводиться пристосовуватись до зміни відпочинку і праці, до нової системи навчання та входження в новий колектив. Саме тому, постає необхідність у створенні відповідної програми соціально-психологічного супроводу студента у період адаптації до навчання у вузі.

Програма передбачає:

- соціально-психологічний супровід, спрямований на успішну соціалізацію студентів-першокурсників в умовах вищого навчального закладу;
- індивідуальну роботу із студентами, відповідно до їхніх потреб та проблем;
- групові заходи, розраховані на створення позитивного емоційного комфорту в академічній групі нового набору;
- проведення необхідної просвітницької, консультативної, діагностичної та корекційно-розвивальної роботи з усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- методичну роботу, зокрема, підготовку методичних рекомендацій батьківському та педагогічному колективам, укладання різноманітних пам'яток, бюлетенів, посібників для студентів, розробку тренінгових занять, годин спілкування, інших заходів тощо.

Програма адаптації може формуватися за такими напрямками: інформаційно-організаційний; діагностичний; консультативно-просвітницький; корекційно-розвивальний; підсумково-оцінювальний.

Інформаційно-організаційна робота. На цьому етапі доцільно вивчити особові справи, зустрітись з керівниками академічних груп, познайомитись зі студентами нового набору, оформити стенд з порадами щодо успішної адаптації до навчання у закладі.

Діагностичні дослідження дають змогу констатувати, що психодіагностика адаптаційних можливостей студентів першого року навчання дуже важлива, тому, що дезадаптації може позначитися погіршенням роботи пізнавальної сфери, зміни в емоційно-почуттєвій сфері [3]. Обов'язковим на цьому етапі є дослідження соціальної адаптованості за П. Кузнецовим. Соціальна адаптація – активний процес пристосування людини до нового соціального середовища. За результатами методики П. Кузнецова (м. Сарни, педагогічний коледж, вересень-жовтень 2017 року) більша частина студентів нового набору має середній рівень соціальної адаптованості. Цей показник коливається від 36% до 84% по групам.

Варто зазначити, що не менш важливим є вивчення особистісних характеристик студента. Для цього можна використати методику визначення реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності за Шкалою Ч.Д. Спілбергера – Ю. Л. Ханіна. Так, за показниками у студентів було виявлено низького рівня ситуативної тривожності лише 6%, середнього рівня 57%, високої ситуативної тривожності 37%. Особистісної тривожності низького рівня у студентів виявлено 4%, середнього рівня виявлено 37%, високого рівня 59%. Ці результати говорять, що більше половини опитаних схильні до високих рівнів, як ситуативної так особистісної тривожності, а це говорить про постійне хвилювання, невпевненість в собі, недостатнє емоційне пристосування до тих чи інших соціальних ситуацій.

Внаслідок цих проявів розвиваються : непродуктивні форми реагування; симптоми порушення поведінки; емоційні розлади різного ступеня.

Дослідження адаптаційного періоду також передбачає вивчення провідного навчального мотиву. Мотивація студента один з найважливіших пунктів в процесі навчання. Правильна мотивація є правильним фундаментом у навчанні, є базою для подальшого розвитку у професійній сфері.

Існують різні групи мотивів:

соціальні (прагнення особистості через навчання створити свій соціальний статус у суспільстві);

спонукальні, які пов'язані з впливом на свідомість тих, хто навчається, певних чинників – вимог батьків, порад, прикладів викладачів, різних членів колективу);

пізнавальні, що виявляються в пробудженні пізнавальних інтересів і реалізуються через отримання задоволення від самого процесу пізнання і його результатів;

професійно-ціннісні, які відображають прагнення студентів отримати ґрунтовну професійну підготовку для ефективної діяльності в різних сферах життя.

У формуванні студента як суб'єкта навчання позитивну роль відіграють саме навчально-пізнавальні мотиви, які спонукають його до навчальної діяльності.

Для вивчення змісту мотивів до навчання у студентів першого курсу доцільно використати методіку вивчення мотивації Т. І. Ільїної, яка включає три шкали: «Набуття знань» (прагнення до набуття знань, допитливість); «Оволодіння професією» (прагнення оволодіти професійними знаннями та сформувати професійно важливі якості); «Отримання диплома» (прагнення отримати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при складанні іспитів та заліків).

Аналіз отриманих даних за методикою Т. І. Ільїної показує, що 63% студентів мають високий та вище середнього мотив набуття знань, тоді як низький рівень мають 30% студентів, мотив оволодіння професією, формування важливих професійних знань присутній у 40% студентів (високий рівень та вище середнього). 37% студентів першого курсу не стурбовані намірами оволодіти професійними навичками. Це може бути пов'язане з тим, що студенти-першокурсники не чітко уявляють зміст майбутньої професійної діяльності. Отримати диплом при формальному засвоєнні знань мають намір 52% студентів (високий та вище середнього). Для більш глибокого вивчення особистості студента, у разі виявлення критичних показників за попередніми методиками, доцільно проведення індивідуальних діагностичних обстежень таких сфер: вивчення самооцінки схильності до депресивних тенденцій (Шкала самооцінки); дослідження поведінкової сфери (Методика виявлення схильності до неадекватної поведінки; Методика диференційної діагностики депресивних станів авт. В.Зунг, адапт. Т. І. Балашової; Шкала депресії Е. Бека).

Консультативно-просвітницька діяльність. Результати роботи психолога на другому етапі повинні стати основою для формування узагальненої картини щодо перебігу процесу адаптації новоприбулих студентів. Окрім того, визначається коло осіб, які потребують особливої уваги з боку як викладацького складу, так і психолога (рівень «дезадаптація» і «стійка дезадаптація»), та які перебувають у «зоні ризику» (рівень «переддезадаптація»). Із такими студентами планується **корекційно-розвивальна робота**, яка може здійснюватись у вигляді групової корекційно-розвивальної роботи, індивідуальної корекційної роботи зі студентами «групи ризику».

Підсумково-оцінювальна робота передбачає оцінку результативності консультативно-просвітницької, корекційно-розвивальної роботи проведеної психологом.

Спостереження та дослідження процесу адаптації студентів груп нового набору на базі Сарненського педагогічного коледжу РДГУ, дозволяють виділити наступні головні труднощі:

- переживання, пов'язані з перехідним періодом: від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії;
- недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки;
- пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах;
- налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході до життя у гуртожитку;
- неготовність до сприйняття великого обсягу навчального матеріалу та опрацювання великої кількості інформації;
- відсутність навичок самостійної роботи;

- невміння будувати міжособистісні стосунки у студентському колективі, бути толерантними та терпимими до недоліків інших (при спільному проживанні у кімнаті гуртожитку) тощо.

Усі ці труднощі різні за своїм походженням. Деякі з них є об'єктивно неминучі, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, прогалинами виховання у родині та школі.

Спираючись на результати роботи практичних психологів можна виділити наступні симптоми психологічної дезадаптації у студентів:

- підвищення показника емоційного збудження, тривожності.
- зниження комунікабельності, емоційної стійкості, самоконтролю, соціальної сміливості;
- з'являється почуття неповноцінності у стосунках із товаришами, викладачами, батьками, а в поведінці в цілому - надмірна сором'язливість;
- зниження успішності, недостатня увага й зосередженість на заняттях;
- скарги на погане самопочуття, сон.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Провівши теоретичні та практичні дослідження можна зробити висновок, що процес адаптації студента-першокурсника до умов навчання у вищому навчальному закладі – це прийняття норм нового соціального середовища, внутрішнє та зовнішнє ставлення до цих норм та включення до системи міжособистісних стосунків у групі. Грамотно складена програма соціально-психологічного супроводу студента у період адаптації до навчання у вузі сприятиме зменшенню труднощів навчально-пізнавальної діяльності студентів (труднощі становлення самооцінки, формування позитивного образу «Я»); подоланню дезадаптаційних проявів у поведінковій та емоційній сфері студентів; формуванню сприятливого психологічного клімату в студентському середовищі; залученню студентів до позанавчальної діяльності як передумови успішної адаптації у вузі; створенню сприятливого освітнього середовища з метою адаптації студентів до майбутньої професії (засвоєння професійних компетенцій; формування необхідних якостей).

Список використаних джерел

1. Авдєєва І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи : навч. посіб. / І. М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – Київ : ВД «Професіонал», 2007. – 304 с.
2. Буяльська Т. Б. Теоретичні та практичні аспекти роботи кураторів з адаптації студентів першого курсу в умовах вищого навчального закладу / Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 5. – С. 105–112.
3. Дубасенюк О. А. Методичні рекомендації куратору академічної групи з виховної роботи серед студентів педуніверситету / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2000. – 87 с.
4. Дябел Л. І. Методичні рекомендації для занять по соціалізації студентів-першокурсників / Л. І. Дябел. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 33 с.
5. Методичні рекомендації до планування виховної роботи з студентами у вищих навчальних закладах освіти III — IV акредитації // Інформ. зб. Міносвіти України. – 1998. – № 17–18. – С. 50–53.
6. Методичний посібник куратора академічної групи (основні нормативно-правові та організаційно-методичні матеріали куратора академічної групи) / уклад. : Є. П. Масюткін, І. М. Грицаєнко. – Мелітополь : Тавр. держ. агротехн. акад., 2001. – 81 с.
7. Большой психологический словарь / под ред. : Б. Р. Мещерякова. – М., 2003. – 672 с.

References

1. Avdjejeva I. M. Innovacijni komunikativni tehnologii' v roboti kuratora akademgrupy : navch. posib. / I. M. Avdjejeva, I. M. Mel'nykova. – Kyiv : VD «Profesional», 2007. – 304 s.

2. Bujal's'ka T. B. Teoretychni ta praktychni aspekty roboty kuratoriv z adaptacii' studentiv pershogo kursu v umovah vyshhogo navchal'nogo zakladu / T. B. Bujal's'ka, M. D. Pryshhak // Visnyk Vinnyc'kogo politehnicnogo instytutu. – 2008. – № 5. – S. 105–112.
3. Dubasenjuk O. A. Metodychni rekomendacii' kuratoru akademichnoi' grupy z vyhovnoi' roboty sered studentiv peduniversitytetu / O. A. Dubasenjuk. – Zhytomyr : Zhytomyr. derzh. ped. un-t, 2000. – 87 s.
4. Djabel L. I. Metodychni rekomendacii' dlja zanjat' po socializacii' studentiv-pershokursnykiv / L. I. Djabel. – Kyiv : NPU imeni M. P. Dragomanova, 2005. – 33 s.
5. Metodychni rekomendacii' do planuvannja vyhovnoi' roboty z studentamy u vyshhyh navchal'nyh zakladah osvity III – IV akredytacii' // Inform. zb. Minosvity Ukrai'ny. – 1998. – № 17–18. – S. 50–53.
6. Metodychnyj posibnyk kuratora akademichnoi' grupy (osnovni normatyvno-pravovi ta organizacijno-metodychni materialy kuratora akademichnoi' grupy) / uklad.: Je. P. Masjutkin, I. M. Grycajenko. – Melitopol' : Tavr. derzh. agrotehn. akad., 2001. – 81 s.
7. Velykyj psyhologichnyj slovnyk / pid red. : B. R. Meshherjakova. – M., 2003. – 672 s.

Shchedrina M.M. SOCIAL PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE STUDENT DURING THE PERIOD OF THE ADDAPTATION TO THE STUDIES IN THE HIGHER ESTABLISHMENT.

Personal professional development of the future specialist begins at the higher establishment, where his important professional qualities, interests, needs, creative abilities are formed and general level of culture is being developed.

The theoretical analyses of the existing approaches to the students adaptation studies problems in the higher institutions is shown in the article. The main problems of adaptation of students to higher education are revealed. The results of the survey of the freshmen are presented and a proposal for improving the adaptation process of the freshmen to the studies in the higher establishment is given.

УДК 159.9: 37.015.3

О. Ю. ЯНИЦЬКА, О. В. ІВАНЮТА

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗМІСТОВНИХ КОМПОНЕНТІВ
ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ**

В статті проаналізовано змістовні компоненти візуального мислення підлітків шляхом використання методики Фідлера. Виділено особливості візуального мислення підлітків, як однієї з складових загальної інтелектуальної діяльності. Науково обґрунтовано специфіку розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків.

Ключові слова: *змістовні компоненти візуального мислення, методика Фідлера, (пиктограма) підлітковий вік, візуалізація.*

В статье диагностированы содержательные компоненты визуального мышления подростков путем использования методики Фидлера. Выделены особенности визуального мышления подростков, как одной из составляющих общей интеллектуальной деятельности. Научно обосновано специфику развития содержательных компонентов визуального мышления подростков.

Ключевые слова: *содержательные компоненты визуального мышления, методика Фидлера (пиктограмма), подростковый возраст, визуализация.*

Постановка проблеми. Візуальне мислення є одним з основних видів інтелектуальної діяльності в підлітковому віці і характеризується певними процесуальними особливостями (здатністю до висування репродуктивних та оригінальних візуальних гіпотез, конструктивною активністю та категоріальною гнучкістю) та наявністю специфічних

З М І С Т

Павелків Р. В., Василюк В. М., Юдкіна Х. В. Змістовий аналіз дефініції «емоційне вигорання в спорті».....	5
Вірна Ж. П., Повар К. О. Статеворольова ідентифікація як чинник психологічного благополуччя сімейного подружжя.....	12
Артемова О. І., Дружиніна І. А. Креативність як запорука професіоналізму ведучого тренінгових груп.....	18
Березюк Т. П. Методологія комплексного психологічного дослідження проблеми формування професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів в умовах ВНЗ.....	24
Бігунов Д. О. Мовленнєва поведінка особистості: комунікативні стратегії та тактики.....	31
Гаврилюк Н. П. Вплив типів сімейного виховання на психоемоційний стан дитини.....	37
Грицюк І. М., Сидорук І. М. Теоретико-методологічні передумови нейротеології: особливості мозку та поведінки релігійної людини.....	45
Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості.....	50
Іванюта О. В. Психолого-педагогічні аспекти формування авторитету викладача.....	57
Іванюта О. В. Особливості розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків.....	63
Клочек Л. В. Психологічна програма оптимізації розвитку соціальної справедливості у педагогічній взаємодії.....	70
Корчакова Н. В. Стимулювання просоціальних тенденцій особистості у періоди дитинства та підлітковості.....	78
Коць М. О., Ятчук Т. М. Особливості психологічної корекції емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.....	85
Крижановська З. Ю., Новосад Т. В. Психологічні відмінності в самореалізації підлітків міста та села.....	90
Литвин Н. І., Борецька О. В., Сойко О. В. Комплексна психолого-педагогічна реабілітація дітей з особливими потребами засобами сенсорної інтеграції.....	94
Магдисюк Л. І., Павлова Б. В. Особливості застосування судово-психологічної експертизи у судочинстві.....	100
Оксентюк Н. В. Проблема психічного здоров'я: європейський досвід.....	106
Осьмак Л. П., Безлюдна В. І. Розвиток соціальних здібностей у середньому та старшому підлітковому віці.....	113
Павелків В. Р. Психологічні основи мінімізації деструктивних проявів агресії у підлітковому віці.....	120
Панасюк В. М. Корекція агресивних поведінкових конструкцій у підлітковому віці: теоретичний аспект.....	126
Рудюк О. В. Типологічні особливості особистісної структури безробітних.....	133
Ставицький О. О., Ставицька О. Г. Психологічний аналіз соціальної установки до інвалідизованих людей в демографічній площині.....	140

Федоренко Р. П. Аналіз психологічних особливостей подружньої зради на різних стадіях функціонування сім'ї.....	146
Хомич І. С. Фізіологічні і психологічні аспекти соціальної адаптації дитини до школи.....	152
Хупавцева Н. О., Максимчук В. Б. Формування і розвиток лідерських якостей студентів-психологів.....	158
Щедріна М. М. Соціально-психологічний супровід студента у період адаптації до навчання у ВУЗі.....	165
Яницька О. Ю., Іванюта О. В., Динаміка формування та розвитку операціональних характеристик візуального мислення в підлітковому віці.....	170
Яницька О. Ю. Взаємозв'язок різних видів мислення як психологічна проблема.....	177
Відомості про авторів	182

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 10

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 10 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 188 с.

УДК 159.9+316.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2018

Підписано до друку 28.05.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 21,86. Наклад 300. Зам. № 38.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.